

શ્રી ગણેશાય નમઃ

નંક-કેશરી નાટકનાં ગાથો.

સ્વામી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શ્રી વાંકાનેર નૃસિંહ નૌતમ નાટક સમાજ
વેચાણુ લેનાર

વિહંગદાસ હિમજીભાઈ ભાવનગરવાળા એન્ડ કો.
શ્રી વિજય નૌતમ નાટક સમાજના માલીક
મુ. કરાચી.

અંથ સ્વામિત્વના સર્વ હક્ક પ્રસિદ્ધ કરનારો સ્થાપીન છે.

હિનેચ ૩ પ્રેસમા હરિલાલ વાલજી ડાકરે છાપ્યું, —કરાચી.

આવૃત્તિ બીજી

૦૦૦

સંવત ૧૯૭૩

૧૯૧૭

કીંમત ૦—૨—૦

નામદાર મુખ્ય સરકારની

અવનમેન્ટ લેબોરેટરીમાં વિદ્વાન સરકારી ડાક્ટરે અમારી બનાવેલી બાદશાહી ચાકુતી અનંગ વિલાસની ગોળીઓ એનાલાઇઝ કરીને તેમાં કોઇ પણ જાતની નુકશાનકારક ચીજ નથી એવું સર્ટીફિકેટ આપેલ છે. અને એ ઉમદા રજવાડી દવા અકસીર દોવાથીજ વિલાયતમાં પાસ થયેલા મોટા ડાક્ટરો, રાજ મહારાજાઓ, નવાબો તથા દેશી અને ઇંગ્રેજ ડ્રગ્સથો અને મોટા સરકારી અમલદારોમાં પણ ખુબ વખણાય છે.

બાદશાહી ચાકુતી.

અનંગ વિલાસ

જમે તે કારણથી શુભાવેથી તાકાત પાછી લાવે છે. પુરુષાતન કાયમ રાખે છે. આ રાજવંશી ચાકુતી વીર્યવિકારના તમામ વ્યાધી મટાડે છે. અને વિવિધ છટ્ટ બનાવી અર્ધ પુરુષાતન આપે છે. ખરી નરકાઇ આપનાર અને નબળા માણસને પણ જીવાનની માફક બનાવે છે. આ દવાનો લાભ લેવા અમારી ખાસ લેખા છે. આ દવા તાપરવામાં કોઇ પણ જાતની પરેશની જરૂર નથી. ૪૦ ગોળીની ડબ્બી એકના રૂપીઆ દશ.

બાદશાહી યુનાની લેપ

ઉમદા દવાઓમાંની આ લેપ બનાવેલ છે; અને તે નસોને પુરતી તાકાત આપે છે. અર્ધ પુરુષાતન લાવવા માટે આ લેપ ફેરવવું હજીજ છે. આજેલ એકની ડબ્બીના રૂપીઆ આઠ તમામ દવાઓનું પેકેટ માર્કેટ જુદું.

ડાક્ટર કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૦૬૫

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૬૪૩૬૨-૧૨૧-૭૧૫૧૦

વિષય ૬ - ૨ - ૬

કનક-કેશરી નાટકનાં મુખ્ય પાત્રો

પુરુષ પાત્રો

કનકસિંહ.....કુસુમપુરનો ચક્રવર્તિ મહારાજા.
 કુસુમસિંહ.....કનકસિંહની જુની રાણીનો કુમાર;
 કુસુમપુરનો ચવરાજ.
 કીર્તિસિંહ.....કનકસિંહની નવી રાણીનો કુમાર
 કેશરીસિંહ.....કુંદનપુરનો રાજા, કનકસિંહનો ભાઈ
 કેટિચ્છસિંહ.....કુસુમપુરનો મુખ્ય મંત્રી
 કલ્યાણસિંહ.....કનકસિંહનો વફાદાર હરદાર
 કુરસિંહ.....કુંદનપુરનો પ્રધાન
 કિશોર.....કુરસિંહનો પુત્ર
 ચક્રવર્તિ.....કુંદનપુરનો એકદીગ નાયબ હી.
 સીંહસિંહ.....કુંદનપુરનો નિવાસી, એક પૈમાનર અમલ
 અવળી કેળવણીથી બનેલો નકલી સુભારાજ
 સાથી પાછળથી ચપલાનો થયેલો પતિ.

વહુપરાંત-હરખાદીઓ સીપાઇઓ મારાઓ વિગેરે

સ્ત્રી પાત્રો

ભાનુમતિ.....કનકસિંહની નવી રાણી, કુમાર દીનિંદ્રની
સગી માતા

ભાગીરથી....કેશરીસિંહની રાણી

કળાવતી.....કૌટિલ્યસિંહની કુમારી, અને કુસુમ કુમારની
પ્રણયિની

ચપલા.....એક વિધવા ખવાસણ, પાછળથી બનેલી
સિંહવંશની સ્ત્રી

કુંતલા.....ચપલાની વિદુષી કન્યા

તદુપરાંત—સાહેલીઓ કંચનીયો નાયકાઓ વિગેરે.

સ્થળ:—કુસુમપુર, કુંદનપુર, વિરામપુર નૈમિષારણ્ય, અને
તેની નિકટનો પ્રદેશ.

શ્રી હરિ ૐ પરંબ્રહ્મ પરમાત્મને નમઃ

કનક-કેશરી નાટકનો ટુંક સાર.

પ્રારંભ પ્રાર્થના

અંક પહેલો.

પ્રવેશ ૧લો રાજ દરબાર—રાજ્યા રોહણના શુભ પ્રસંગ પરઃ
આવા વિશાળ રાજ્યના રાજા બનાવવા સંબંધી રાજા કનકસીંહ
તથા કુમાર વિગેરેની પ્રભુ પ્રાર્થના યુવરાજ કનકસીંહના રાજ્યા
રોહણના જ્ઞાનંદ,—પિતાને પગલે પગલે ચાલી પ્રગ્નને પુણું
સુખશાન્તિથી સાચવવા સંબંધી રાજ્યા રૂઢ રાજનાં પ્રતિજ્ઞા વચન.
રાજપ્રગ્નની ઐક્યતાનું દિગ્દર્શન, મુખ્ય મંત્રી કોટિલ્યસીંહ, અને
મુખ્ય સરદાર કલ્યાણસીંહ વચ્ચે “ દરબાર ભરવાના ધારા ”
સંબંધી વિવેચન નાયકજ્યોનાં નૃત્યગાન રાજા પ્રધાન વચ્ચે ઉપજેલું
વૈરનું ઝનુન પ્રિયતમની પધરામણી પર રાણી ભાનુમતિના વીર-
હોદ્દગાર પ્રિયતમ પ્રિયતમા વચ્ચેના પ્રયત્ન પ્રેમોદ્દગાર.

પ્રવેશ રજે ચપલાનું મકાન—વિધવાપણની વિપત્તિથી કંટાળતી અને સરખી વયની સૌભાગ્યવતિ સુંદરી યુવતિઓનાં સુખભોગ ભાળી સંતાપ પામતી ચપલાના અંતઃકરણના બળાપાના ઉદ્ધાર ઊંઘી ઢળવણી લઈ “ પોથીમાંના રીંગણાં ” જેવા પંડિત બનેલા નક્કી સુધારાના સાથી અને ચપલા પર આસાડ થએલા સીંહલજી નું આવવું, પોતાની પંડિતાઈ અને પ્રપંચાઈનું જોટાળા લઈ જાકું મગડવવું, અને યોગ્યયો આવેલી કુંતલાના વસ્ત્રી શોધ કરવાનો નિશ્ચય કરીને જવું—

પ્રવેશ ઉભે કેશરી ભુવન—નાયકાઓના નાયરંમ સાથે શરાખી-તાનમાં શુલતાન બનેલા, અને કોટિલ્યતાના બોમ થએલા કેશરી-રંજના પોતાના મોટા ભાઈ કનકસીંહ પ્રત્યેના કુટિલ ઉદ્ધાર મહારાજા કનકસીંહનો પત્ર લઈ કુસુમપુરથી વ્રન્દા દાસીનું આગ-મન પત્રપાક કરતાંજ કેશરી ક્રોધાયમાન—વ્રન્દા પર અત્યાચાર રાણી ભાગીરથીને હાથે વ્રન્દાનો બચાવ સાધી ભાગીરથીના સ્વસ્થામિ પ્રત્યે કુટુંબકલહ નહિં આદરવાના આવશ્યકિય ઉદ્ધાર કેશરીએ તેનો કરેલો તિરસ્કાર અને અવશ્ય યુદ્ધ આરંભવાનો નિર્ધાર

પ્રવેશ ૪થો—કોટિલ્ય ભુવન—મહારાજા કનકસીંહે કરેલા અપ-માનનો ભીપણ પ્રતિશોધ લેવા સંબંધી કોટિલ્યસીંહના કોટિલ્ય ઉદ્ધાર, કળાવતીનો સાહેલીઓ સંગે વાણી વિનોદ, સમ વયસ્કી સખીઓની ઠંડી ઠંડાલી, કુમાર કુસુમસીંહ અને કલાવતીનું પ્રણય

મિત્રન-તથા હિભયે એકી સાથે નિરધારેલું સમર ભુમિનું ગમન-

પ્રવેશ પખો—ચપલાગૃહ—કુંતલા-કિશોરનો માર્મિક પ્રણય વિનોદ અને અરસપરસ એક બીજા સાથે પરણવાની લીધેલી પ્રવિતા. સિંહલજીનું આગમન, કાપટ્યમુર્તિ કુંતલાનું વિવક્ષણ વર્તન અને કુંતલાને નિહાળી સીંહલજીના અંતઃકરણનું થએલું પરિવર્તન ચપલા સાથે કુંતલાના વર સંબંધી વિવેચન. સીંહલજીની સુખાંધ પર ચપલાને થએલો ક્રોધ, -હિભય વચ્ચે ઉપજેલો વિરોધ—.

પ્રવેશ ફઠો—સમરભુમિ—કનકસીંહની યુદ્ધ શિબિર-રણભુમીમાં અગાઉથી આવી પહોંચેલા કળા-કુમુભના રાજપૂત જાતિ સંબંધીના અસરકારક-દિગ્ગાર-દેશરી અને કનકનો સમરસ્થલમાં ભેટો, -“ ભાઈ ભાઈ વચ્ચે ભીપણ યુદ્ધ આરંભી નાહક નિર્દોષ યોદ્ધાઓનાં રૂધિરો નહિ રેલાવવા સંબંધી ” રાગ કનકસીંહના દેશરીસીંહ પ્રત્યે—

“ પિંકકાર લાખોવાર એ અન્યાયના સંગ્રામ છે.

લક્ષણ નહિ એ ક્ષત્રિનાં પશુ નીચ નરનાં કામ છે.

ક્ષત્રિ કુલ ગોરવ ત્યજી નવ અસત પંથે ચાલવું,

કરી કીર્તિ અથવા વીરતા કાં સ્વર્ગમાં અંતે જવું. ”

વગેરે વગેરે બોધ વચન, દેશરીએ તેનો અસ્વીકાર કરવાથી જાગેલો ભીપણ સમરાનલ, એ વક્ષ કોટિલ્યસિંહે શિબિરમાં લગાડેલો.

દાવાનલ, કટાકટીના કારી સમયમાં રાણી લાનુમતિ તથા બાળક
કુમારને લઈ રક્ષણાર્થે કલ્યાણસિંહનું પ્રયોણ, અધર્મ યુધ્ધે
કેશરીનો વિજય—

ટખલો

અંક પહેલો સંમાપ્ત

અંક ૨જો.

પ્રવેશ ૧જો અરણ્ય—અધર્મ યુદ્ધથી જળ પામેલા કેશરીસિંહનું
સ્વ સૈન્ય સહ નીકળવું અને કનકસિંહને છાંત્યાં યા મુએલો પણ
પોતાની સમક્ષ રજુ કરવા કોટિલ્લસિંહને રવાના કરી, પોતે
કુસુમપુરમાં સ્વસત્તા સ્થાપનાર્થે જવું.

પ્રવેશ ૨જો—સગણેલી શિવિરમાંથી લાનુમતિ વિગેરેને સહીસલામત
લઈ ગુપ્ત સ્થાનમાં કલ્યાણસિંહનું આગમન, રાણીનું આક્રંદ;
કુમાર કુસુમને શોધતા બલાવત અનેલા રાજા કનકસિંહનું પણ
આગમન, કુમારને શોધી નિર્ભય સ્થાને મુકવા માટે વીર કલ્યાણ-
સિંહનું પ્રયાણ, અને વિધી દ્વિતિ માન આપતા મહારાજા કનક-
સિંહનું રાણીને આશ્વાસન આપી ગુપ્ત પ્રત્યે ગમન. આદ તેમની
ગ્રાધ કરતાં કોટિલ્લસિંહનું આવાગમન, તે દરમ્યાન કુમારને સુર-

ક્ષિત કરી વીર કહ્યાણુસિંહનું પણ અત્રે પ્રત્યાગમન, સૈન્ય સાથે કોટિસ્યને આવેલો જોઇ કહ્યાણુસિંહને ઉપજેલું ક્રોધવર્ષણ, કોટિ-
સ્ય અને કહ્યાણુ વચ્ચે વિતંડાવાદ. વફાદાર વીર કહ્યાણુની અલૌ-
કીક વફાદારી, અને કોટિસ્યની ધારણામાં તેણે પહોંચાડેલી ભયકર
ખુવારી.

ટેખલો

પ્રવેશ ૩જો ચક્રમસિંહની ઓફિસ—કુંદનપુરના એકટિંગ નાયબ
દીવાન ચક્રમસિંહને ત્યાં સિંહલજીએ ચપડા પરના પોતાના લેણા
ની માંડેલી ફરીયાદ, ચક્રમ અને સિંહલજી વચ્ચેનો રમુજ વિતંડા
વાદ, ચપડાના ચપડ ચક્ષુ બાણથી ચક્રમ ભેગના ચક્રમસિંહની
શુદ્ધિ અરખાદ. અને બીજી મુદત પર મુલતવી રાખેલી સિંહલજીની
ફરીયાદ.

પ્રવેશ ૪થો અરણ્ય—આલક કુમાર કાર્તિસિંહ સાથે અરણ્યમાં
બુલી પટેલી વ્રન્દા દારી આક્રંદ કરે છે. તે દરમ્યાન કેશરીસિંહ
સૈન્ય સાથે ત્યાં આવી તેની પાસે પ્યારની માગણી કરે છે. અને
કનકસિંહનો પક્ષ તજી પોતાના પક્ષમાં આવવા અનેક પ્રકારે
સમજાવે છે. વ્રન્દા એકની બે ન થવાથી તેને કદ કરી લઈ
જાય છે.

પ્રવેશ ૫મો અરણ્ય—ધનધોર અરણ્યમાં પદચ્યુત થએલાં, રાજા,
રાણી, કર્મની છુરી કહાણી, રાજગાથી કહ્યાણુસિંહનું રાણી સાથે
ક્રોધ નિર્ભય સ્થાનમાં પ્રસ્થાન—કેશરીનું ભાઈને શોધનાં શોધનાં

આગમન—અન્ને ભાઈનું પુનર્મિલન ઉભય વચ્ચે અસર કરક
 સંવાદ—આદ બીણણુ રણુ સંગ્રામ—દરમ્યાન દીવાની સ્થિતિ
 માં ભાનુમતિનું આગમન—ભાભી દીયર વચ્ચે પુનઃભયંકર સંગ્રામ
 બીજી બાજુથી કુમાર કુસુમસિંહનું માતાની મદદે આગમન—કુસુમ
 દ્વારા કેશરી, અને કોટિલ્યદ્વારા કુસુમ વાયવ્ય.

૨૭૯૧

પ્રવેશ ૬૬૦—કારટે ચડેલા સિંહલજીનું એક વખત ધરમેજે ચપલા
 સાથે સમાધાન કરવા માટે ચપલા ગ્રહે આગમન—કુતલા—કિશોરના
 પ્રણય મિલનનો નાટ્ય પ્રયોગ—અને કિશોરે ભજવેલો અત્તર
 ગુલાબવાળાનો સ્વાંગ, પ્રિયા—પોપટનો આંતરિક ઉમંગ—સિંહલજીની
 મુખાધિનો પુનઃ જન્મેલો રંગદંગ, ફરીથી સિંહલ, ચપલા વચ્ચે
 જન્મેલો જંગ.

પ્રવેશ ૬૬૧ વિરામપુરના કલ્યાણસિંહનું મદાન—અપર
 માતાની મદદે જતાં જન્મી થએલા કુમાર કુસુમસિંહને આરામ
 માટે કળાવતી પોતાના ગુપ્ત નિવાસમાં સોંપી કલ્યાણસિંહનું પુનઃ
 પોતાનાં રાજા રાણીની સેવા માટે અરણ્યપથે પ્રયાણ—કુસુમસિંહની
 પિતૃભક્તિનું અલોકીક પિઠાણ, પ્રણય પ્રણયિનીના પ્રવિત્ર પ્રેમની
 પરસ્પર લ્હાણ, આદ કુર કોટિલ્યસિંહનું અચાનક આગમન, કુસુમ
 કળાનાં વીરત્વ વચ્ચે પિતા પુત્રી વચ્ચે ભયંકર યુદ્ધ અંતે એ
 પ્રેમી પંખીને કુર કેશરી આવી પહોંચતાં થએલું બેરી બંધન.

૨૭૯૨

અંક બીજો સમાપ્ત

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧જો—અરણ્ય—વનઘોર અરણ્યમાં રાણી લાનુમતિને
હૃદય ભેદક વિલાપ—રાજા કનકસિંહ અને રાણી બન્ને બેભાન,
રાજા રાણીની એ ભીષણ પરિસ્થિતિ પર વીર કલ્યાણસિંહને
કરુણામય પોકાર—અને,

“ દશાના દોર દારણુ દુર્દશાએ દુઃખનો દરિયો,
કસોટી કાળ કર્મ ભુમિમહી શ્રી શંભુએ ભરિયો,
કંઈ આનંદ મંગલને કંઈ વરસાદ અશ્રુનો,
હસે છે કોક વ્યકિત ત્યાં રહે છે કાઠ વ્યકિતઓ:— ”

દશાના દારણુ દોર સંઘર્ષી અસરકારક ઉદ્ધાર—સીપાર્ક દ્વારા
કુસુમ—કળા કેતુ થયાના મળેલા સમાચાર, બાદ રાણીને નિર્ભય
સ્થાનમાં સેના સુધુષા મટે કન્યાનુ લઇ જાય છે. તે દરમ્યાને
બેભાન થએલા રાજા કનકસિંહના હાથમાંથી હથિયાર છીનવી
લઈ શોરિયસિંહ તથા કુરસિંહ કુટિલતાથી તેને કેદ કરી લઇ જાય છે.

પ્રવેશ ૨જો—નાયક દીવાન ચક્રમસિંહની ઓફીસ—ઓશી
સના કારકુનોથી કંટાળેલા નાયબ દીવાન ચક્રમસિંહનું પતાવાજા
પર રમખાણ—સરાખીનાનમાં ગુલતાન—નાયકાઓ સાથે નવાવેશ
નાયગાન, ચપલાએ આવી ચલાવેલાં ચપલ ચક્ષુઆણુ સીંહલગા

કેસનું' ધમસાણુ અને આખરે સિંહલ-ચપલાના કરેલા હસ્ત મેળો-
પનું' કોરસપાણુ—”

પ્રવેશ ત્રીજો—કેશરી ભુવન—કરેલાં ઢાટી દુર કાર્યોથી કોટિલ્યને
થતો આંતરિક પશ્ચાતાપ, કેશરીએ તેને કરેલી કેદ, કુસુમ કુમારને
કેશરીના હુકમથી દેહાંત દંડની સજા, કલાવતી અને મન્દા દાસીને
દેહાંત દંડની સજા તથા ન્હાના કુમાર કીર્તિસિંહને પૃથ્વી પર
પટકાવી મારતાં ભાગીરથી રાણીએ કરેલો બચાવ—

ટખલો

પ્રવેશ ઈથો—ઝંગલ—સીપાઇઓ કુસુમ કુમારને મારવા બચ છે
તે દરમ્યાન સાધુના લીલાસમાં વીર કલ્યાણસિંહ આવી પહોંચી
હુપદેશના પ્રચંદ મારથી તેમની મતિ ફેરવી નાખે છે. સેતાનોનું
સાધુઓના રૂપમાં પરિવર્તન થાય છે.

હજારોનાં ગળાં રેંસી, પ્રયંચી પેચમાં પેસી,
કતલ નિર્દોષની કરવી, બળી એ નોકરી કરવી.—૧

તમજદદ પ્રાણની પરવા, કદી જાંઘએ અમે મરવા,
હતાં માલીક બે પરવા, બળી એ નોકરી કરવી.—૨

કરી પ્રાણા હુનિ કરીએ, કદર જ્યાં થાય ના કંઈએ,
નિરંતર રોદણાં રડીએ, બળી એ નોકરી કરવી.—૩

પરગિન પિંજરે પડીએ, પરિણામે રડી રહીએ,
મુની થઇ નિર્જે નિગરીએ, બળી એ નોકરી કરવી.—૪

વગેરે શબ્દોથી એવી અત્યાચારની નોકરી નહિ કરવા સખ્ત પ્રતિજ્ઞા લે છે કલ્યાણુસીંહ તેઓને તથા કુમારને લઈ પોતાના ગુપ્ત સ્થાનમાં જાય છે.

બાદ કલા તથા વ્રન્દાને લઈ મારાઓ મારવા આવે છે દિવાની બની પતિ પુત્રને શોધતી બાનુમતિને વ્રન્દાનો વિલાપ થાય છે. મારાઓને તેઓ કરગરે છે છતાં કુર હૃદયમાં દયા ન આવતાં તેઓ કૃપાણુ ચલાવે છે તેટલામાં શ્રીમતિ ભાગીરથી આવી સર્વેને બચાવી લઈ જાય છે.

પ્રવેશ પંચમ—જેલખાનું—ઉન્મત દિવાની દશામાં જેલખાનામાં કનકસિંહ ! દશા અને સમયની બલિહારી સંબંધી તેના સનજડ ઉદગાર, કેશરીનો પદ સંસાર,—કનક—કેશરી વચ્ચેનો અંતિમ સંવાદ, કેશરી કનકને પોતાનું મસ્તક નમાવી શરણે થવા ફરજ પાડે છે. ત્યારે કનકસીંહ—“એક અવીનાશી સીવાય અન્ય કોઈ ને કનકસીંહનું મસ્તક નમશેજ નહિ” એવો જવાબ વાળે છે. જેથી ગુસ્સે થઈ કેશરી તેને એકદમ કનક કરવાનો કુરસીંહને હુકમ કરે છે દરમ્યાન કુસુમ—કલ્યાણુસીંહ વગેરે આવી પહોંચી કેશરી સાથે યુદ્ધ કરીને તેને કેદ કરે છે.

ટખસી

પ્રવેશ છઠા અપલાનું મકાન—કિશોરની રાહ જોતી કુંતલાના વિરેહોદગાર—કિશોર—કુંતલાનો રમુજ પ્રણય મિલાપ—ગપગેઝેટ વાંચતાં વાંચતાં સિંહલજીનું આગમન તે દ્વારા પિતાના મરણનું

કિશોરને પડેલું પિછાણ—પિતા પાછળ પ્રાણુ વિસર્જન કરતો કિશોર અને કિશોર પાછળ પ્રાણુર્પણ કરતી કુંતલાને જોઈ ચપલાને થયેલી ગભરામણ—ચપલાક સીંદણ એક યુક્તિ અજમાવી, કિશોર-કુંતલાના પ્રાણુ બચાવે છે. અને ઉભયના હસ્ત મીલાપ સાથે સીંદણનું “છતિશ્રી નાટ્ય પુરાણ”.....નું પારાયણ સમાપ્ત થાય છે.

પ્રવેશ હોમો રાજ દરબાર—કુમાર કુસુમસીંદને રાજ્યાસનપર બેસાડી પ્રજાજનોને રાજ પ્રજાની ફરજ સહમજવી, આ અસાર સંસારથી કંટાળેલો કનકસીંદ સન્યાસ લઈ જવા નીકળે છે. કુસુમ કુમાર ઢેદીઓનો ન્યાય થતાં સુધી તેને રોકે છે પિતાની હાજરીમાં કુસુમ ઢેદીઓનો ન્યાય કરે છે. ટ્રોટિલ્યસીંદને દેહાંન દંડની સજા ફરમાવવામાં આવતાં તેના અંતઃકરણના અપાર પશ્ચાન્તાપના શબ્દો સાથે ઘળાવતી રજુ થાય છે. અને પ્રાણુશને વિનવી પિતાની સજાની ક્ષમા અપાવે છે. બાદ કેશરીને કારાગ્રહની સજા ફરમાવતાં તે અહંકારી રાજા કટાર ખાઈ આત્મઘાત કરી મરવા તૈયાર થાય છે દરમ્યાન તેના પિતા—મહારાજા હિરણ્ય બાહુનું રૂઢ અંતરિક્ષે જણાતાં તેના પ્રભાવે કેશરીને પોતાનાં કૃત કાર્યોનું ભાન થવાથી અપાર પશ્ચાન્તાપ સાથે પિતાની અસહ ગતિ ટાળવા માટે કુમાર કીર્તિસીંદને પોતાની કુંદનપુરની ગાદી સોંપી મોટા ભાઈ કનકસીંદ સાથે નૈમિષારણ્યમાં તપ આરંભવા નિશ્ચય કરે છે. દરમ્યાન ભાગીરથી, ભાનુમતિ તથા કુમાર કીર્તિસીંદ અને વન્દાદાસી સાથે હાજર થાય છે તેમને જોઈ સર્વના

અંતરમાં હર્ષ થાય છે જ્યાં પ્રધાન ઢોટિલ્યસીંહ પણ અવિખ્યનું
 જીવન પ્રભુ ભક્તિમાં ગાળવાની ઈચ્છાથી કુસુમ કુમારના હસ્તમાં
 કુમારી કળાવતીનો હસ્ત સોંપી વનવાસી સંન્યાસી થવા તૈયાર
 થાય છે. કલ્યાણસીંદને તેની સેવાની કદર કરી મુખ્ય પ્રધાનપદ-
 તથા વન્દાના વંશજને રાજ નિલકની સત્તા સોંપવા સાથે કુસુમ
 કળાના હસ્ત મેળાપ સાથે અમારા આ નાટ્ય પ્રયોગની
 સમાપ્તિ થાય છે.

શાન્તિ:

શાન્તિ:

શાન્તિ:

કનક-કેશરી નાટકનાં ગાયનો

નાન્દી-મંગળાચરણ.

બાળાઓ—

૧

વંદું વિમળ વિશ્વારામ
જયશ્રીરામ, જયલક્ષ્મી, રાણવરામ પરશુરામ
ન્યારી ન્યારી કૃતિ નીરખી સ્યામ.....વંદુ
નભ, નય, નદ, નક્ષત્ર નામ
વિશ્વ વારિધિ વિમળ ધામ
અજર અમર હર જગધર હર હર પ્યારા અભિરામ...વંદુ

કંચનીઓ—

૨

નીરે નીધપમ પદગમ પડે ગરે રેગ પદનીમ
પદગમ પડે ગરે નીસા.....
સાનીધનીરે સાનીધનીરે ગનીરે અપરે અપ
ધનીધપમરે સાનીસા
તનન તનન હીમ નાદીર હીર હીમ હીમ નત નત નન તન
હારે હારે હીમધે તનનનધે તન અલી હીલીમ
કીર્તિ કમલ પ્રફુલ્લ રહે, યાવ અંદ્ર હીવા કરો.

નેક ટેક નૃપવર શક્તિ દિન પ્રતિદિન દ્વિગુણીહો
 ગેતીર કીટ તકતા કલાં ગેગે દીન નમ ધેતા ગીન તરાનધા
 હીના કીટીત ગેતીર કીટતક તકીટધા—(૨)

ભાનુભતિ—

૩

પિયુભ પ્રાણ પ્યારા પધાર્યા પ્રેમાળ
 અંતરના લાલ રસિક રસીયા રસાળ.....પિયુભ
 વસંત વિશ્વે બહાલા વિરહી વિહરીયા
 આવો હેયાના હેતે હિંચેણું હું લાલ.....પિયુભ
 કથની વિરહની કહું કંઈ વગણતરી
 પ્રણયું પામે પદું પ્રિતમભા લાલ.....પિયુભ

કનક ભાનુ—

૪

કનક—“ શાણી તું મહારી છે પ્યારી સુખકારી સન્નારી
 ગોરી ગુણશાણી ગુલબર
 ભાનુ—“ છોડોજ હાથ મુજ સાથ તમે એવી વાત
 બીજને બતાવો પ્યાર—”....શાણી
 કનક—“ ના રીસાવો શાણી આવો ”
 ભાનુ—“ દુર જાઓ ના સતાવો. ”
 કનક—“ શાણી મુબલ્લુ માનિની માન. ”
 ભાનુ—“ જ ન જાવો.....શાણી. ”

ભાનુ—“ જાઓ જીવન મન મુઝાયે
છોડી દો મથકાશે ખાંચે ”

કનક—“ જાઓ જીવન મન મુઝાયે
તો ન પડશે ફરીથી પાચે. ”

ભાનુ—“ ના જાઓ જીઆવો; રીઝાવો મનાવો
આતમદારા દીલદાર ”.....શાશ્વીત

વ્યપસા—

૫

હારે કોને કહેવી વિધવાની આવી વિપત્તિ
વિધવાની વિપત્તિ વિધવાને વિતતી.....હારે કોને
વિધવા વનિતા વિડારી વિનાની
સ્વામી વિનાની યગી જીંદગાની.....હારે કોને
સંસારનાં મુખ વેશવ સંપત્તિ
વિધવા સ્ત્રીને મન હોળી સળમતી.....હારે કોને

વ્યપસા—

૬

“ ચિત્ત ચોર છે ચકોર સદુણાજી ગામળા
લટકાળાજી વાહ લહેરી લાલાજી વાહ
કરી કુંતલાનું કામ વહેલા વળજો વિરામ ”

સિંહલજી—“ રસીલી રામા લોળી લામા કારી કટાક્ષની તે
મારી કટરીયાં, અહા ખ્યારી મારી કટરીયાં

કંથનીઓ—

૭

શરામે અરગવાનીસે પમાપય જામ લાર લરદે
 તેરે કુરખાન અયસાદી નફેમે મસ્ત કર કરદે
 પીલાકર મય લુલા દેતા હય દીવસે ગમદો આલમ કે
 તેરે કદમે પેસાકીરંદ કયું કર સરન ધર ધરદે
 શરાળે નાખડી તારીફ કયા હે હુમસે અયકામીલ
 મીટાકર જે ગમીકો શાદ ગાની દીવમે લાર લરદે

કેશરી

૮

સમશેરો અમદાવી શત્રુને હંફાવી જીતી સંગ્રામ
 ક્ષણુ ભરમાં રણુ સ્થળમાં અરિદળમાં સર્વેના સુકાવી માન
 શત્રુ દળને જઈ સધ નમાવો જાલીમ જુદમ જમાવે જમાવો
 બહાદુરી બળને બતલાવો પુરી કરી ખુવારી
 સદિ આ સારી ધુજાવી લારી જીતો સંગ્રામ

કળાવલી—

૯

મનહર મુદલર મધુરી મીટ માંડી નેત્ર ત્રાસ્યાં

પ્રિય પ્રાણુ તોય ન આવ્યાં

વિરહી વિપલ જણુ જીગ સમ જાણે

અંતર પ્રિય બીજુ અતિ ગભરાયે

તનમાં મનમાં લાગી લાલ પ્રજળે કાયા.....પિયુ

સરલ ચંદ્રિકા સુહાસ શુભ કેવી ખીલી
 વળી વનવાટિકામાં વૃક્ષવૃત્તા કેવી ખીલી
 કળી કુમળી કુસુમની કાન્તિવાળી કેવી ખીલી
 મૃદુ યેવનની બહાર મહારી તેવી ખુલી

—વિરહી વિપલ—

કમાને સાહેલીઓ— ૧૦

સા—“ વાહ વાહ નાનકડી નાજુક નાર
 સરમાલી ના ચાલી આ સાહેલી ”

ક—“ બાળો સતાવો નહિં નાહુક બનાવો
 બાણી બાણી ટળો અહિંથી બેલી ”

સા—“ આવે રસીક વર જો અલબેલી
 મીટ માંડી રહી જ્યાં મઢેલી ”

ક—“ પત્થર પ્રતિમા સમી જણાઓ
 નાહુક શાને મૂને બનાવે ”

સા—“ બાણી રંગીલી રસીલી છખીલી ”

ક—“ વૃથા શાને બનાવો શરમીલી ”.....વાહ વાહ૦

કુસુમ— ૧૧

પ્રાણુથી પ્યારી, સરલસારી, મૃદુમુરલી,
 હૃમરે જડી મધ, જડી મધ હાં—”

કહા—“ અલખેલા આંમ આવો, રસીલાલ રીઝાવો
 મીટો અણુમોલી મીલાવો, હૃમિ અંતરની છલકાવો
 સ્વાલિક જળ વિષ્ણુ આતક જયમ હું તલપું છું
 પ્રિય પ્રાણુ વિના— ”

કું—“ કુરખાન સદા નિજ પ્રાણુ કરે,
 પ્રણયિ પ્રણયિની પરેજ મરે ”

કુંતલા—

૧૨

જંગ જોળનનો જલીમ જમાવું હું
 મન મોહનને માનથી મનાવું હું
 પ્યારા પંખીજી પ્રેમ પિંજરે પુરી હઉં
 મારી નયન બાણુ એ અનલખ્યાને વિંધી હઉં,
 ઝુલું હું ઝુલાવું ઝોલાવું યૌવનનો ખહાર હું—જંગ

કુંતલા—

૧૩

મળજો જરૂર માણીશું મોહન મારા
 પ્રેમી પંખીજી પ્રેમ કુંજમાં પ્યારા...મળજો
 આનંદ આનંદ આજ અનિ રહારે
 પ્રેમ અમૃત રસ રેલીએ પ્યારા—”

કિશોર-લોલાલી લાલને લેતી તું લલનારે
 પ્યારી પંખીજી તેં પ્રેમબાણુ માર્યા ” મળજો

ચપલા—ગેટ આઉટ ગમાર, ચલ લુચ્યા ચમાર
બલીયાર કરનારને ધિક્કાર છે,

સીંહલ—“ આઈ એમ જેન્ટલ મેન વૃથા બોલે છે વેણ,
લાયબલ કેસ ઠોરો જનાર છે... ગેટ—

સુરલ સુંદર છે, બંદા વીર નર છે, ”

ચપલા—“ શું શું તું નર છે ? નાના ખચ્ચર છે.
બુરા કામી કુકમી ધિક્કારા છે.

સીંહ—“ બંદા તારા માથાના સરદાર છે ”....ગેટ

કેસરીને તેનું સૈન્ય— ૧૫

હાં જંગી શેરો શત્રુને ચોતરફ ઘેરો
લશ્કરને આગળ ઘેરો ઘાલીને સંગ્રામે સર્વેને હો
સમક્ષેરો બેરદાર ચમકાવો લેજદાર
દુશ્મનનો કારખાર મીલાવો ખાકસાર—હાંજંગીં
દેખાડો બેર દોર શત્રુજો ગોર ગોર
સરમાવી શત્રુ દોર જમાવો જંગી બેર—હાંજંગીં

અંક પહેલો સમાપ્ત.

અંક બીજો.

ભાનુમતિ—

૧૬

ભયંકર ભવરણુ ભીતિ પ્રદ ભાસે
 રાજ નિવાસી થઇ હું વનવાસી
 થાય શુન્ય આ હૃદય દુઃખથી તવાઈ
 વિધીયે દશા કીધી થયાં સુખ ન્યારાં
 વિપત્તિઓ સહુ ક્યારે ટળે ?
 જીવન ખાડું લાગે પ્રિયજન વિશ્વ હરે—ભયંકર

કનક—

૧૭

પ્રભુથી પ્રાપ્તિ સુખની જ્યાં ત્યાં પણ દુઃખની ધડી
 વિવાહો તમન થતા જ્યાં ત્યાં જણાયે મૃત્યુની ધડી
 આવતી આકૃત વીર મનદ પર

નામરદો પર આકૃત ક્યાંથી ?

ખેટ ખરાબા સખીજન ઉપર

કંતુસ જન પર જહેમત ક્યાંથી ?

મહુષ્ય બને છે ચંદ્ર સુરજથી

તારણીઓની શક્તિજ ક્યાંથી ?

મ-દા—

૧૮

રવકું રાતલીન રાત વિભુ દયા ધર

કિરતાર કૃપા દર

લટકું લયાનક લવસરે બધર દયા ધર—કિરતાર૦

છ માસનું સંતાન છે આ હાલ નજર ધર—કિરતાર૦

ભમું છું ખઠાવરી બની હું કંદરે કંદર—કિરતાર૦

મેળાવ મહારાજને મધવેશ માયાકર—કિરતાર૦

ભાનુ—

૧૯

મેળાવો કોઈ માયાળુ મારો લાલ,

બાહુડાને નીરખે નયન કમા ?

હાય કોને હું સુણાવું રે પુરા હાલ—મેળાવો

હિમ્મત હેઠે ના રહે, હૈયું ફાટી જાય,

આકૃત આ રહેતાં અરે, તનકું ત્રાસી જાય

ક્યાં મોઘું ! ક્યાં પામું ! રે મારો લાલ—મેળાવો

કુંતલા—

૨૦

હીક કીધી કોઠાલી પ્રાણુ પ્યારા, નયનના તારા,

વારી જાઉં જીવન મુજ પ્રાણુ,

શાણુ શોખીલા સ્યામ મારા—કીક

દિશેર—“દીપકશી દીપતી દારા હું પતંગ પ્રાણી છું,

પ્રિયા તું બંસરી ને હું કુરંગ પ્રાણી છું.”

કુંતલા—“ નહિંજી નાથ તમે નરવર હું નારી છું.
 પ્રભુસમ પ્રાણુ તમે પામર હું નારી છું
 વાહજી દીલદાર વાહ વાહ—

કિશોર—“ મધુરી મુરલી તું હું પન્નગ પ્રાણી છું,
 દેવીતું દેવીદારા હું મનુજ પ્રાણી છું.”

કુંતલા—“ પિયુ પોપટ તમે પ્રિય પ્રાણુ શુકી નારી છું.
 દયાના દેવ તમે એ દેવની હું નારી છું”

કીશોર—“ વાહજી ગુન્નજર વાહવાહ—હાક

નાયકાંગો—

૨૧

પિયરવાકી પ્યારી રસીલી છબ ન્યારી ન્યારી ન્યારી
 સુધ ભુધ ખોકર લાઇ હું બાવરીયા
 રાંવરે તોરી દેખકે સુરતીયાં
 રંગીલે રસીલે મનહર તોરે નયન
 દેખે ગિત આવે નહિ મેહિ સુખ યયન
 તલસાવે મોરા જ્યા લલચાવે મોરા જ્યા

કળા—

૨૨

જીવન વિદ્યામંત્ર લ્યો, એવી નકામી વાત વિસારી
 કદી સુખ તો કદી દુઃખ છે, ચિરંચીની કૃતિ ન્યારી

કુન્ડ-કળાપ્યારી પ્રિયા મારી ખરે ન્યારી કળા લહારી

મૃદ્ધ મુર્તિ મનોહારી મને કીધો તેં આભારી

કળા૦-નખોલો નાથ એ વંછો લવેલવની હું દાસી છું

પ્રભુ પ્રિય પ્રાણ મહારા આ પ્રભુની હું ઉપાસી છું

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ત્રીજો.

કનક—

૨૩

ખ્યારી પ્રમદાને પ્રભુજી બચાવોરે
 સહુણી સતીને નહિ સલાવોરે—ખ્યારી૦
 અંદ્રવદની ચાફકાન્તિ ચતુરાને બચાવોરે
 સુંદરી સુભગા સતિ અહા ! પ્રિયપતિની છે મતિ
 ખ્યારી૦૦

સિંહુ-ચપલા—

૨૪

ચાલો ચાલો રસીક રમાવર પુખ્ત પાપ તમારા
 માનસ સરના રાજ હંસ થઈ મુક્તા ફળને પ્રસ્થો
 કેવ હૃદય વસનારા મહારા—ચાલો૦

સ્રી૦-ધન્ય કીવસ છે આજ અમારો

ચ૦-ત્રેમી પતિ અબજાને તારો

જેવા સ્વીકારીને પાપ નિવારો

સી૦-નીશદિન ચાહું પ્રાણુ—ચાલો૦

કેશરી—

૨૫

આજ ગઈ વિપત્તિઓ વણસાઈ

કર્મ મતિ મહારી ન્યારી ન્યારી ખ્યારી ખ્યારી

છળ બળથી કીધીજ સવાઈ

ઉરની ઉમેદ પુરી કીધી કળાળમાં
કીર્તિ, દીપ્તિ, શક્તિ, ને શ્રી મળી ગઇ અપાર
વિજ્યની વધાઇ—આજ૦

કુમુદ—

૨૬

દશા થઇ આ શી પ્રભુ મહારી
અલગ થઇ અલખેલી ખારી
કળા થઇ ગઇ શશીથી ન્યારી
ચરો હુર આજ વિધી શું કામ ?
વિધાતા તુજ કું ન્યારી થઇ ખારી.....દશા૦
જગજર જગહર તુંછે પાલક ટાલક સોનો
મુજ પર કર દયા, વિધુત કરતું મયા, દીનદાસ આ,
વિશ્વાસાર, વિશ્વાધાર, વિશ્વમાં વસી રહેનાર....દશા૦

ભાનુ—

૨૭

ક્યાં મળે પ્રાણુ જીવન ખારા
ધરણીએ સુત ક્યાં છે મહારા
પ્રભુ લકત વતસલ કાં ગિરદ ચુકો
અઇ ધર્મ ધુરંધર ધર્મ ચુકો
સ્વામી સુત મેળાવો મહારા—ક્યાં૦

જીવન પસંદાઈ જવાનું ખરે અંતે ખરી જીવું
 એથી બહેતર છે આખર કે ભલાઈનાં મરી જાવું
 કલેવર ખાકથી નિપજીવું ખરેખર ખાક થાવાનું
 વિરાગી રાગી કે લોગી ભલા ભુંડાને જીવાનું
 વૈરાગિમાં પ્રજીવું એ ખરેખર હોળીમાં ખજવું
 ટીલી કાળી લઈ ફરવું ભલું એથી અધિક મરવું

કુંતલા—“ છોડો છોડો પિયુજી કર છોડો

શરમાવો ના લોળીનાર

કિં—“ અલખેલી રંગીલી તું છે પ્યારી ”

કું—“ છે ન્યારી પ્રીત તમારી છોડોજી દીક્કારી

વિલાસી, હુલાસી, લાલાજી, જાઓજી—છોડો—

કિં—“ મીઠી મુર્તિ આ ત્હારી ઠસી ગઈ દીક્કમાં

વસી તન મનમાં ”

કું—“ તન અતિ છલકાય મન મલકાય અંતર માંહ્ય

કંઈ કંઈ થાય, મદન વ્યથાય—છોડો

૩૦

૩૦

સીંહલ ચપલા અને કિશોર કુંતલા

યહ ગઇ સહનિ થાલી થાલી મરી બરબાદી
આતો બની આબાદી હરજા પુરી થઈ છે આજ
હીક બેડી મળી હાં પ્રણય ઠળી ખીલી
નાચો ગાયો આવો ધુમ મચાવો ને આપસમાં આજ

સર્વે—

૩૧

વિજય જય જય વિજયે વરતયે
સુર્ય કુળ માર્ગેડ પ્રગટયે
શ્રીપતિ શ્રીકાર કરજયે
કિરતાર, પાલનહાર, ગુણઆગાર, સો સુખ સારતું
તુંડીબયોતિ, તું વિભુતિ વિશ્વમુર્તિ પ્રાણુધારા
સર્વ સદ્ગી સોથી ન્યાસ—વિજય૦

શાન્તિ:

શાન્તિ:

શાન્તિ:

ગુમાવેલું પુરુષાતન પ્રાપ્ત કરવા માટે

બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ

લોહી નબળું પડી જાયથી વીર્યનું પાતલું પડવું, નબળું દાસ્તાન, દમની કમતાકાત, શીઝો અદેરો, નબળાઈથી થતો માથાનો દુખાવો, શરીરની સાધરણ નબળાઈ, ભુખનું જતું રહેવું, (અજીર્ણ) ચકકર આવવી વિગેરે ઉપર આ દવા અકસીર છે. ઘણીજ અકસીર છે.

જવાન બાનુઓ:-નબળા અને માંદા બાનુઓને બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ (ગોળીઓ) વાપરવાથી નવી તંદુરસ્તી અને નવું કોવત આવે છે. શીઝા ગાલો, તેજ વગરની આંખો, ચાલવાની આંખો, વિગેરે માટે આ પીલ્સ લેવાથી જુવાનીનું જ્વર, ગુલાબી ગાલો અને નવું યોવન પાછું આવે છે.

મરદો માટે:-આ બાદશાહી ટોનીક પીલ્સનો કોઈ દરીફજ નથી. નમે હજારો શક્તિની ગોળીઓ વાપરી હશે પણ કાયમનું પુરુષાતન મેળવી ન શક્યા હો તો જરૂર બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ વાપરી ખાત્રી કરી જોશો. બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ અતીશય વિવિધ ભોગ, અમર કોઈ પણ દર્દથી તુટી ગયેલું તન પાછું મજબુત બને છે. લોહીમાં જીવન શક્તિ વીજળીની ઝડપે લાવે છે. ટુંકમાં એટલુંજ કે મરદો તેમજ બાનુઓને એક સરખી રીતે જાગ્યું પડે છે અને નવીજ તંદુરસ્તી અને ચંચળાઈ તેનામાં પાછી લાવે છે.

કીમત ફક્ત ગોળી ૮ની ટયુબના રૂ. ૦-૮-૦ } પો. જુલું.
" " ગોળી ૪૦ની ટયુબના રૂ. ૨-૦-૦ }

દરેક દવા વેચનાનારા પાસેથી ખરીદતી વખતે ખરું નામ બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ બાંચી ખરીદવું.

સોલ એજન્ટ:-સી. સી. મહાજન એન્ડ કું. શેખમેમણ સ્ટ્રીટ મુંબઈ.

બાહર ખાખર

અમારી કંપનીનાં નાચણાં નાટકોનાં નામો જોવા
 ડી.એ. બા. અમારો મુકામ હશે ત્યાંજ નાટકોનાં નામો
 રાહકેથી મંગાવ્યામાં મોલમાંથી વ્યવસ્થા.

ચોપકીનું નામ

કી. નં.

બીરમંગળ ઉદે સુરદાસ	૦—૨—૦
શ્રી ભદ્રિ વિજય	૦—૨—૦
સુરેખા દરજી	૦—૨—૦
નામર ભદ્ર	૦—૨—૦
નીલમ—ભાણુક	૦—૨—૦
મનદર—મેના	૦—૨—૦
યોગ દન્યા	૦—૨—૦
મહાશ્વેતા—કાદમ્બરી	૦—૨—૦
જેદરે સમશીર...	૦—૨—૦
શ્રી જયમતી	૦—૨—૦
માતૃ પીતૃ ભક્ત પુંડરીક	૦—૨—૦
ઉર્વશી—પુરુષ...	૦—૨—૦
હોયલ પદમણી...	૦—૨—૦
જેયલ તોરલ	૦—૨—૦
બીરબલ આદર્શલ	૦—૨—૦
ચંદ્ર મેલા	૦—૨—૦
પ્રવીણ—સાગર	૦—૨—૦
કનક—કેશરી	૦—૨—૦

માલીક-વી. એચ. મનીપુરીઆ એન્ડ કો.

શ્રી વિજય મીતમ નાટક સમાજ.

